

KRZYSZTOF BAK

KANON ELLER VÄRLDSLITTERATUR?

Kring polsk reception av skandinavisk litteratur

TFL 2024:3-4. KANON OCH NATION

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v54i3-4.51442>

ISSN: 2001-094X

– Kanon och nation –

Copyright © 2024 Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

TfL-konferensen ”Kanon och nation” kombinerar begreppet kanon med begreppet nation. Den senaste tidens kanondebatt i Sverige har handlat om just en nationell kulturkanon. Men de receptions-historiska processer som låter vissa verk leva kvar och andra falla i glömska har giltighet inte bara för inhemsk utan också för utländsk litteratur. I detta konferensbidrag tänkte jag granska den sortens nationella nobilitering av utländska verk. Min huvudfråga är: styrs denna typ av nobilitering av samma mekanismer som den nationella kanoniseringen av inhemska verk? Och om så inte är fallet: finns det begrepp som beskriver dessa nobiliterande mekanismer mer adekvat än begreppet kanon?

Jag ska försöka besvara frågan genom att diskutera den skandinaviska litteraturens nobilitering i Polen så som den speglas i två receptionsdokument. Det första har en encyklopedikaraktär. I en rad polska uppslagsverk, publicerade av det ledande polska vetenskapliga förlaget Państwowe Wydawnictwo Naukowe,¹ har artikeln ”Literatura” (Litteratur)² försetts med en lista över litterära texter. Listorna är kronologiskt ordnade efter verkens tillkomsttid och anger deras författare, titel och nationella tillhörighet. Jag har undersökt den skandinaviska litteraturens närvaro i de fem listor som ingår i encyklopedierna utgivna 1959, 1962, 1970, 1974 och 1995.³ Mitt andra receptionsdokument har en editionskaraktär. För över 100 år sedan, 1919, startades en bokserie med namnet *Biblioteka Narodowa* (Nationalbiblioteket), som har kommit att bli ett av Polens mest prestigefyllda förlagsprojekt. Serien existerar än i dag och omfattar texter från både polsk och ”främmande” (”obca”) litteratur,⁴ däribland skandinaviska verk. Mina båda receptionsdokument har en uttalat värderande ambition. Den äldsta listan heter ”Den främmande

litteraturens mest framstående och kända verk”,⁵ en rubrik som med vissa modifikationer återkommer i de övriga listorna. Då serien *Biblioteka Narodowa* 1919 presenterades för polska läsare deklarerade den som sitt syfte att ”erbjuda såväl varje intelligent polack som all studerande ungdom föredömliga utgåvor av de mest framstående verken från polsk och främmande litteratur”.⁶ Alla skandinaviska volymer i serien har försetts med en omfångsrik inledning och fylliga noter, som inrymmer olika värderande praktiker, konsoliderade kring uttryck som ”mästare” (”mistrz”), ”ledande författare” (”czołowy pisarz”), ”skattkammare” (”skarbnica”), ”klenod” (”klejnot”), ”pärla” (”perła”).⁷ Argumentationen i dessa paratexter ger en god inblick i på vilka villkor och via vilka mekanismer de aktuella skandinaviska verken har nobiliterats i Polen.

Innan jag närmare beskriver dessa mekanismer låt mig ge en kort översikt över den kvantitativa empirin. De fem encyklopedilistorna innehåller vardera mellan 117 och 563 poster. Mellan 5 och 26 av dessa poster är skandinaviska verk. Den skandinaviska litteraturen står för sammanlagt 71 poster, vilket motsvarar ca 5 % av listornas totala bestånd. Det är ett resultat som ger den skandinaviska litteraturen en plats bland de semiperiferiska litteraturerna. Den italienska litteraturen till exempel har 80 poster totalt i de fem listorna. Som jämförelse får de typiskt periferiska nederländska och belgiska litteraturerna tillsammans nöja sig med 20 poster på listorna.⁸ Betydligt sämre är det ställt med den skandinaviska litteraturen i *Biblioteka Narodowa*. Av seriens 274 publikationer med utländsk litteratur finns bara 9 skandinaviska volymer. Som jämförelse representeras den typiskt semiperiferiska tyska litteraturen av 24 volymer.⁹ I Polens mest auktoritativa utgivningsserie tenderar alltså Skandinavien att reduceras till ett periferiskt litteraturområde.

Dessa kvantitativa uppgifter indikerar att utländska verk underkastats sammansatta receptionshistoriska mekanismer, som både gynnar och missgynnar den skandinaviska litteraturen. Minst två av mekanismerna känns igen från den nationella kanoniseringen. Den första är politiseringen, som särskilt märks i listornas urval av 1900-talslitteratur. Encyklopedierna utgivna före murens fall privilegierar regimtrogna sovjetiska och sovjetvänliga författare. I listan 1970 exempelvis får Gorkij hela tre poster, medan Goethe får nöja

sig med två.¹⁰ Listan 1995 däremot ger relativt stort utrymme åt östeuropeiska dissidenter, som av lättbegripliga skäl är nästan helt frånvarande i de tidigare listorna.¹¹ Överhuvudtaget favoriserar listan 1995 verk från stabila demokratier, särskilt från dem som ligger i Polens närområde. Svängningen har en direkt betydelse för listornas skandinaviska andel. 1974 har den skandinaviska litteraturen relativt svårt att hävda sig mot Warszawapaktens litteraturer. Listan 1995 däremot är mycket välvilligare mot Skandinavien och upptar hela sju verk som saknats i de tidigare listorna, däribland de svenska titlarna *Romanen om Olof*, *Utvandrarna*, *Barabbas*, *Aniara* och *Vredens barn*.¹² En annan mekanism som styr både den nationella kanon och mina två receptionsdokument är den föränderliga synen på kanoninstitutionen. Det sena 1900-talets debatt om att öppna upp kanon har lämnat avtryck såväl i listorna som i bokserien och gynnat den skandinaviska litteraturen, som sedan länge demokratiserat sitt litterära kretslopp. På listan 1995 ges plats åt både Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* och Tove Janssons *Trollkarlens hatt*. Ingen av listornas litteraturer har en så stark barnlitterär representation som den skandinaviska.¹³

Man kan alltså konstatera att de två receptionsdokumenten delar vissa mekanismer med den nationella kanoniseringprocessen. Men man får samtidigt inte blunda för att både listorna och bokserien drar en tydlig gräns mellan det nationella och det icke-nationella. Listorna använder i sin rubriksättning uttryck som "främmande litteratur" ("literatura obca") och "främmande skönlitteratur" ("obca literatura piękna"),¹⁴ och det klargörs i en not att listorna "inte beaktar polska verk".¹⁵ *Biblioteka Narodowa* ges ut i två separata underserier: underserie I omfattar enbart polsk litteratur och underserie II enbart "främmande" ("obca") litteratur.¹⁶ Detta åtskiljande skulle kunna tolkas som ett indicium på att de utländska verken nobiliteras enligt delvis andra principer än de polska.

En första faktor som inte aktualiseras i den nationella processen är att den icke-nationella litteraturen recipieras på ett mycket mer poröst sätt än den inhemska litteraturen. Vid nationell kanonisering råder en långtgående homologi mellan kanalerna läsning, kulturförmedling och historieskrivning. Genom att transcendera nationella gränser skapar främmande verk divergenser mellan sina olika receptionskanaler.

Joyces *Ulysses* blev listad långt innan den förelåg i polsk översättning.¹⁷ På ett motsvarande sätt inhyser listan 1995 skandinaviska verk som inte alls (*Vredens barn*) eller endast i fragment (*Aniara*) hade översatts till polska.¹⁸ Denna disparata reception förklarar varför de två receptionsdokumenten ger så olika bilder av den skandinaviska litteraturens position i Polen. Bokseriens vetenskapliga redaktörer medger själva att representativiteten i deras editioner rubbas av en rad translatoriska, filologiska, upphovsrättsliga och trycktekniska faktorer.¹⁹ Att den första skandinaviska volymen gavs ut så sent som 1957 som nr 108 i sin underserie berodde bland annat på att det tidigare inte funnits kompetenta skandinavister som motsvarade seriens höga redaktionella och filologiska krav.²⁰

En minst lika viktig faktor är att texturvalen i receptionsdokumenten saknar en stark institutionell förankring. Som vi vet finns det ingen mäktigare kanonbildande institution än skolan.²¹ Ur det perspektivet är den skandinaviska litteraturens ringa närvaro i *Biblioteka Narodowa* ingen tillfällighet. Att volym 1 i den utländska underserien – Sofokles *Antigone* – kommit ut i 13 upplagor med över 100 000 tryckta exemplar beror på att boken fungerat som obligatorisk läsning i det polska gymnasiet.²² De få skandinaviska volymerna är tryckta i en liten, i bästa fall medelstor upplaga, bland annat därför att de saknar en liknande uppbackning från utbildningssystemet.

Detta permanenta maktunderskott yttrar sig på två sätt i receptionsdokumentens nobileringsmanövrer: dels genom en påtaglig strukturell labilitet, dels genom kvasi-institutionalisering. Den strukturella labiliteten märks bland annat genom att receptionsdokumenten i stor utsträckning styrs av sina respektive genrekonventioner, som inte primärt är kopplade till litterär reception. Att listan 1995 avslutas med Jean d'Ormessons *Histoire du Juif errant*, publicerad så sent som 1991, betingas i hög grad av encyklopediartikeln krav på att vara heltäckande och aktuell.²³ Labila är även de nobilerande principer som organiserar källmaterialet. De tre äldsta listorna bygger på rent receptionsetetiska kriterier och omfattar verk som av egen kraft lyckats etablera sig i det polska litterära kretsloppet. De två yngsta listorna däremot konstrueras som synteser av de olika nationella kanonbildningarna och kvoterar in de texter som är ”mest kända inom den givna litteraturen”.²⁴ I hög grad fördelar listorna

positionerna mellan de nationella kanonformationerna enligt samma princip som i representativa demokratier, där majoritetens vilja harmonieras med minoriteternas rättigheter.²⁵ Denna dubbelhet speglas i listornas skandinaviska andel som jämställer världsklassikern *Et dukkehjem* med *Utvandrarna*, en roman som ansetts vara central inom den svenska litteraturen.²⁶

Avsaknaden av institutionell bas försöker receptionsdokumenten kompensera genom en kvasiinstitutionell legitimering. I brist på världsomspännande litterära institutioner söker listornas konstruktörer frekvent stöd i Nobelkommittén.²⁷ Som bekant har kommittén varit ganska generös mot skandinaviska författare.²⁸ De flesta av de skandinaviska nobelpristagarna – även de internationellt mindre kända som Henrik Pontoppidan, Karl Gjellerup, Harry Martinson och Eyvind Johnson – upptas i någon av listorna.²⁹

Ett annat kraftcentrum som receptionsdokumenten söker stöd hos är Polens egen nationella kanon. I *Biblioteka Narodowa* lyfts de skandinaviska verken ofta upp genom att knytas till olika komponenter ur den inhemska kanon. Både enskilda polska författare som Stanisław Przybyszewski och hela strömningar som Młoda Polska (Det unga Polen) används för att höja statusen på de skandinaviska verken.³⁰ Ett annat grepp är att utgivaren överför mer djupstrukturella värderingsmönster från den polska kanon till sitt skandinaviska material. På samma vis som den polska kanon har sitt nav i nationaleposet *Pan Tadeusz* (*Herr Tadeusz*) av Adam Mickiewicz, introduceras den skandinaviska litteraturen i serien med *Frithiofs saga*. I Polen har begreppen nationalskald, nationaldikt och nationalepos en större tyngd än i Sverige. Den polska utgivaren av *Frithiofs saga* projicerar konsekvent de polska föreställningarna på det svenska verket och dess skapare. Esaias Tegnér presenteras som en svensk Mickiewicz. *Frithiofs saga* framställs inte som ett nationalepos utan som nationaleposet, svenskarnas nationella Bibel som ledsagar dem till andlig pånyttfödelse.³¹

Men ingen av dessa kvasiinstitutionella manövrer lyckas införliva de skandinaviska verken i någon reell polsk maktstruktur. Referenserna till den polska kanon fungerar snarast som normala receptionspraktiker, som bygger på en sammansmältning av förståelsehorisonter och lässtrategier. Denna institutionslösa nobileringsprocess

aktiverar en principiell fråga. Litteraturvetenskapen beskriver receptionens nobiliterande aspekt med en rad begrepp som alla har en metaforisk karaktär och var sin specifika konnotation. Medan till exempel begreppet tradition lägger vikten vid den historiska kontinuiteten, signalerar begreppet kanon att nobiliteringen av litterära texter sker inom maktreglerade ramar.³² Gör det maktcenterade begreppet kanon rättvisa åt mina två maktfattiga receptionsdokument? Frågan kan belysas genom att lyfta fram ytterligare några vanliga kanonfaktorer och pröva i vilken mån de aktualiseras av de två receptionsdokumenten.

En ofta återopad kanonnorm är att ett verk är bärare av essentiella estetiska värden. Enligt Harold Bloom bekräftas dessa värden av att verket lyckas överglänsa sina föregångare och etablera en ny litterär trend.³³ Bokseriens skandinaviska volymer aktiverar i sina paratexter den sortens konstnärliga kriterier. Utgivarna lyfter fram kenningstekniken i *Edda* och noterar att Henrik Ibsen initierar "ibsenismen".³⁴ Men mest meriterande i utgivarnas ögon är inte att verket har ett absolut konstnärligt värde utan att det uppskattats inom något av de litterära kärnområdena. Ibsenvolymernas utgivare uppmärksammar författarens triumftåg genom världens förnämsta teaterhus.³⁵ I kommentarerna till August Strindbergs dramer ser utgivaren ett problem i att den svenska författarens kärlek till Frankrike länge förblev obesvarad.³⁶

En annan etablerad norm är att ett kanoniserat verk utmärker sig genom att vara receptionshistoriskt långlivat.³⁷ Visserligen formulerar seriens utgivare ibland typiska *ars longa*-deklarationer. I inledningen till *Frithiofs saga* framhålls Tegnér's "odödlighet" ("nieśmiertelność") och hans poems "oförgängliga verkan" ("nieprzemijające oddziaływanie").³⁸ Men listorna bekräftar knappast denna receptiva permanentens utan styrs i stället av en samtidsfokusering: ju närmare vår egen tid, desto fylligare representation på listorna. Samtidigt är denna samtida överrepresentation öppen för modifieringar. Pontopiddan, Gjellerup, Martin Andersen Nexø finns med på listan 1959 men exkluderas ur de senare listorna för att lämna plats åt de mer aktuella Martinson, Johnson och Sara Lidman. Sett ur detta perspektiv är den skandinaviska litteraturens semiperiferiska status betydligt osäkrare än den italienska litteraturens. Mer än 80 % av de listade skandi-

naviska verken hör hemma i en relativt sen period som fortfarande är öppen för uppdateringar.

Ytterligare en vanlig norm är att ett kanoniserat verk förmedlar kvalificerat tankegods.³⁹ Även det kriteriet blir signifikativt modifierat i receptionsdokumenten. *Frithiofs saga* beskrivs visserligen som ett uttryck för romantikens specifika människouppfattning och Strindbergs dramer som bärare av en kierkegaardsk axiologi.⁴⁰ Men vanligare än den sortens profilerade idéhistoriska tolkningar är mer generella påståenden som att verket rymmer ett allmänmänskligt existentiellt djup. Pär Lagerkvists prosa sägs ta upp ”problem av största vikt för varje människa: livets förgänglighet, dödens oundviklighet, trons gåta, ondskans och kärlekens väsen”.⁴¹

En norm som ofta återkommer i diskussionerna är att ett kanoniserat verk utgör en produkt av en mogen civilisation och en syntes av sin kulturs landvinningar.⁴² Enligt samma linje framhäver utgivaren av seriens fornisländska volymer att både *Edda* och *Gunnlaugs saga orms tungu* (*Gunnlaug Orms tungas saga*) har sitt ursprung i ”den stoltaste perioden” (”najdumniejszy okres”) i Islands historia.⁴³ Men även denna norm underkastas ofta en slående förskjutning. Vad utgivarna speciellt fascinerats av är inte att verkens civilisatoriska grogrund har mognadens pondus utan att den är annorlunda. Som bekant lånar *Frithiofs saga* element från den grekiska och romerska antiken, från Shakespeare och Ossian, från Goethe och Schiller.⁴⁴ I den polska utgåvan presenteras många av dessa allmäneuropeiska komponenter som exotiska fornnordiska inslag.⁴⁵

De två receptionsdokumenten avlägsnar sig alltså markant från kanonkonceptet. De är svagt kopplade till den institutionaliserade makten och i stället beroende av kärnområdenas estetiska omdömen. De visar stor labilitet och pluralism. De har en tydlig slagsida åt samtiden. De inriktar sig på det allmänmänskligt-existentiella. De lever av verkens annorlundahet. Alla dessa kännetecken aktiverar ett med kanon delvis konkurrerande begrepp som inte är klassiker och inte tradition utan begreppet *Weltliteratur*, så som det med utgångspunkt hos Goethe utformades av främst tyska komparatister under 1900-talets första halva. I Fritz Strichs och Erich Auerbachs förståelse är *Weltliteratur* en relativt heterogen, föränderlig konstruktion, som snarare bygger på reception än på makt, som är samtidsorienterad,

som gestaltar det allmänmänskliga och som intresserar sig för det annorlunda för att ge en bättre förståelse av det egna.⁴⁶ Det är kanske ingen tillfällighet att listorna i de tre yngsta encyklopedierna ändrar den ursprungliga beteckningen ”den främmande litteraturen” till just ”literatura światowa”: världslitteratur.⁴⁷

Noter

- 1 Efter privatiseringen 1991 bytte förlaget namn till Wydawnictwo Naukowe PWN.
- 2 Alla översättningar av polska citat i uppsatsen är mina egna.
- 3 *Mała encyklopedia powszechna PWN* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959), 500–502; *Encyklopedia popularna PWN: A–Z* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1962), 563–565; *Mała encyklopedia powszechna PWN* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970), 578f.; *Encyklopedia powszechna PWN* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1974), 2, 737–739; *Nowa encyklopedia powszechna PWN* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1995), 3, 765–768.
- 4 Andrzej Zawada, ”Osiemdziesiąt lat Biblioteki Narodowej”, i *Katalog Biblioteki Narodowej w osiemdziesięciolecie serii 1919–1999* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1999), V.
- 5 *Mała encyklopedia* (1959), 500: ”Najwybitniejsze i najbardziej znane dzieła literatury obcej”.
- 6 Stanisław Bereś, ”Historia serii ’Biblioteka Narodowa’”, i *Biblioteka Narodowa 1919–2019. Księga jubileuszowa serii*, Stanisław Bereś red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2019), 56: ”przynieść zarówno każdemu inteligentnemu Polakowi, jak i kształcącej się młodzieży wzorowe wydania najcenniejszych utworów literatury polskiej i obcej”.
- 7 Lech Sokół, ”Wstęp”, i August Strindberg, *Wybór dramatów*, Zygmunt Łanowski urval, övers. & red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1977), CXX; Olga Dobijanka-Witczakowa, ”Wstęp”, i Henrik Ibsen, *Wybór dramatów*, Jacek Frühling & Józef Giebułtowicz övers., Olga Dobijanka-Witczakowa red., (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984), I, XVI; Stanisław Wałęga, ”Wstęp”, i Esaias Tegnér, *Frithiofowa saga*, Stanisław Wałęga övers. & red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1957), V, VII.
- 8 För mer detaljerade kvantitativa uppgifter jfr Krzysztof Bak, ”Skandinavisk litteratur i Polens litterära kanon”, i *Scandinavian Languages and Literatures Worldwide*, Robert Ekdahl red. (Lund: Open Books at Lund University, 2020), 1–8, <https://doi.org/10.37852/63.c110>.
- 9 ”Katalog Biblioteki Narodowej”, hämtad 2024-12-08, <https://wydawnictwo.ossolineum.pl/katalog-biblioteki-narodowej/>.
- 10 *Mała encyklopedia* (1970), 578f.
- 11 *Nowa encyklopedia*, 3, 767f.
- 12 *Encyklopedia powszechna*, 2, 737–739; *Nowa encyklopedia*, 3, 1995, 767f.
- 13 Bland de listade skandinaviska verken finns också Andersens *Sagor*, som ingår i samtliga fem listor, och Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*, som inkorporeras redan i listan 1974.

- 14 *Mała encyklopedia* (1959), 500; *Encyklopedia popularna*, 563.
- 15 *Encyklopedia powszechna*, 2, 739: "nie uwzględnia dzieł polskich".
- 16 Jan Trznadłowski, "W sześćdziesięciolecie Biblioteki Narodowej", i *Katalog Biblioteki Narodowej w sześćdziesięciolecie serii 1919–1979* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1979), VI; "Spis tomów według kolejności numerów", i *Biblioteka Narodowa 1919–2019*, 603–618. Underserie III, avsedd för ungdomslitterära klassiker, levde ett kort liv på 1990-talet och lades ned efter bara nio volymer. En av de volymer som gavs ut i underserien var Lagerlöfs Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige.
- 17 *Mała encyklopedia* (1959), 501; James Joyce, *Ulysses*, Maciej Słomczyński övers. (Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1969).
- 18 Harry Martinson, "Aniara", Zygmunt Łanowski övers., i *W sali zwierciadeł. Antologia poezji szwedzkiej (1928–1978)*, Zygmunt Łanowski red. (Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1980), 71–73 (nr 2, 5, 79, 100); Harry Martinson, "Aniara (fragmenty)", Janusz B. Roszkowski övers., i Harry Martinson, *Poezje wybrane*, Leonard Neuger & Janusz B. Roszkowski red. (Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1995), 189–195 (nr 13, 53, 85).
- 19 Zawada, "Osiemdziesiąt lat", XII f.; Trznadłowski, "W sześćdziesięciolecie", XV; Henryk Markiewicz, "Wspominki i życzenia", i *Almanach Biblioteki Narodowej w pięćdziesięciolecie wydawnictwa 1919–1969* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1969), 45 f.
- 20 Trznadłowski, "W sześćdziesięciolecie", XIX; Mieczysław Brahmer, "Z pierwszych lat", i *Almanach Biblioteki Narodowej*, 24 f.
- 21 John Guillory, "Canon", i *Critical Terms for Literary Study*, Frank Lentricchia & Thomas McLaughlin red., 2:a utg. (Chicago-London: The University of Chicago Press, 1995), 239–248; dens., *Cultural Capital. The Problem of Literary Canon Formation* (Chicago-London: The University of Chicago Press, 1993), 6 f., 38–63.
- 22 Zawada, "Osiemdziesiąt lat", XI; Stanisław Grzeszczuk, "Pochwała Biblioteki Narodowej", i *Almanach Biblioteki Narodowej*, 121; Sofokles, *Antygona*, Kazimierz Morawski övers., Stanisław Srebrny & Jerzy Łanowski red., 14:e utg. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2009).
- 23 *Nowa encyklopedia*, 3, 768.
- 24 *Encyklopedia powszechna*, 2, 739; *Nowa encyklopedia*, 3, 765: "najbardziej znane z danej literatury".
- 25 Principens användbarhet i kanonsammanhang diskuterar i Guillory, "Canon", 235.
- 26 *Nowa encyklopedia*, 3, 766, 768.
- 27 Nobelpriset's världslitterära funktioner diskuterar i Pascale Casanova, *La république mondiale des lettres* (Paris: Seuil, 1999), 206–214.
- 28 Kjell Espmark, *Det litterära Nobelpriset. Principer och värderingar bakom besluten* (Stockholm: Norstedts, 1996), 44 f.; dens., *Litteraturpriset. Hundra år med Nobels uppdrag* (Stockholm: Norstedts, 2001), 50 f.
- 29 *Mała encyklopedia* (1959), 501; *Encyklopedia powszechna*, 2, 738; *Nowa encyklopedia*, 3, 768.
- 30 Sokół, "Wstęp" (1977), IV, CXVII–CXX; dens., "Wstęp", i August Strindberg, *Wybór nowel*, Zygmunt Łanowski urval, övers. & red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985), XIV, CXII; Andrzej Chojecki, "Poślowie", i Selma Lagerlöf, *Cudowna podróż*, Janina Mortkowiczowa övers., Andrzej Chojecki red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1992), 2, 340; Apolonia Załuska-Strömberg, "Wstęp", i *Saga o Gunlaugu Węzowym Języku*, Apolonia Załuska-Strömberg övers. & red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich,

- 1968), XLVIf.; dens., "Wstęp", i *Edda poetycka*, Apolonia Załuska-Strömberg övers. & red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986), XLVf.
- 31 Wałęga, "Wstęp", VIf., CXIII–CXXVII.
 - 32 Frank Kermode, *The Art of Telling. Essays on Fiction* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1983), 168–184; Trevor Ross, "Canon", i *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory. Approaches, Scholars, Terms*, Irena R. Makaryk red. (Toronto: University of Toronto Press, 1995), 515.
 - 33 Harold Bloom, *The Western Canon. The Books and School of the Ages* (London: Papermac, 1994), 16f., 20, 24–26; T. S. Eliot, *What is a Classic? An Address Delivered before the Virgil Society on the 16th of October 1944* (London: Faber, 1945), 23.
 - 34 Załuska-Strömberg, "Wstęp" (1986), XLVII; dens., "Wstęp" (1968), XXXIIIIf.; Dobijanka-Witczakowa, "Wstęp" (1984), I, XIII, XIX–XXI, XXIV, CXVI; dens., "Wstęp", i Henrik Ibsen, *Peer Gynt. Poemat dramatyczny*, Zbigniew Krawczykowski övers., Olga Dobijanka-Witczakowa red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1967), XVII.
 - 35 Dobijanka-Witczakowa, "Wstęp" (1967), X, XIX, XXXI; dens., "Wstęp" (1984), I, X–XII, XX, XXIV, XXXIVf.
 - 36 Sokół, "Wstęp" (1977), CXII.
 - 37 Jfr Frank Kermode, *History and Value. The Clarendon Lectures and the Northcliffe Lectures 1987* (Oxford: Clarendon Press, 1989), 85f.; Bloom, *The Western Canon*, 19f., 23f., 30; Guillory, "Canon", 236; Ross, "Canon", 515.
 - 38 Wałęga, "Wstęp", 1957, CXIX, CLV.
 - 39 Bloom, *The Western Canon*, 25, 29; Wolfgang Kayser, *Die Vortragsreise. Studien zur Literatur* (Bern: Francke, 1958), 43.
 - 40 Wałęga, "Wstęp", CXV, CXLV, CLI; Sokół, "Wstęp" (1985), XV; dens., "Wstęp" (1977), III, XIX.
 - 41 Andrzej Chojecki, "Wstęp", i Pär Lagerkvist, *Wybór prozy*, Zygmunt Łanowski urwał & övers., Andrzej Chojecki & Zygmunt Łanowski red. (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986), V: "sprawy dla każdego człowieka najważniejsze: przemijalność życia, konieczność śmierci, zagadkę wiary, istotę zła i miłości".
 - 42 Jfr Eliot, *What is a Classic?*, 10–22; dens., *The Sacred Wood. Essays on Poetry and Criticism*, 7:e utg. (London: Methuen, 1950), 48; Ernst Robert Curtius, *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter* (Bern: Francke, 1948), 271.
 - 43 Załuska-Strömberg, "Wstęp" (1986), XLVIII; dens., "Wstęp" (1968), XV.
 - 44 Åke K. G. Lundquist, "Textkommentar", i Esaias Tegnér, *Samlade dikter utgivna av Tegnérssamfundet. IV. Frithiofs saga. 1825*, Åke K. G. Lundquist red. (Lund: Tegnérssamfundet, 1986), 191, 193, 200–202, 222, 226, 234, 236f., 270f., 277, 308, 320, 326–329, 346.
 - 45 Wałęga, "Wstęp", 1957, IX, XV, CXXXVI–CXXXVIII, CLII–CLIV; dens., "Objaśnienia", i Tegnér, *Frithiofowa saga*, 6, 13, 68, 82, 154, 188, 208, 211, 227.
 - 46 Fritz Strich, "Weltliteratur und vergleichende Literaturgeschichte", i *Philosophie der Literaturwissenschaft*, Emil Ermatinger red. (Berlin: Junker & Dünhaupt, 1930), 423–440; Erich Auerbach, "Philologie der Weltliteratur", i *Weltliteratur. Festgabe für Fritz Strich zum 70. Geburtstag*, Walter Muschg & Emil Staiger red. (Bern: Francke, 1952), 39–41; David Damrosch, *What Is World Literature?* (Princeton-Oxford: Princeton University Press, 2003), 1–36, 281–303.

- 47 *Mała encyclopedia* (1970), 578; *Encyklopedia powszechna PWN*, 2, 737; *Nowa encyklopedia*, 3, 765. Begreppet världslitteratur (literatura światowa) används också i bokseriens programförklaring: Trznadlowski, "W sześćdziesięciolecie", Vf.; Zbigniew Goliński, "Spotkanie z Biblioteką Narodową", i *Almanach Biblioteki Narodowej*, III.